

Лекція 12. Нормативно-правове забезпечення гендерної рівності у сфері національної безпеки України

- 1. Законодавство про проходження військової служби
- 2. Зміни в законодавстві України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у Збройних Силах України в умовах російсько-української війни
- 3. Гендерно-правова експертиза нормативних документів у сфері національної безпеки :
 - Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
 - Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>

• Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII

• Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII

• Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 6 вересня 2018 року № 2523-VIII

• Леонтьєва Л.В. Забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки і оборони в Україні (національні та міжнародні стандарти). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10/2024. С. 547-549. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/128>

- На виконання Резолції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» було видано **Розпорядження Кабінету Міністрів України** «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека».
- Відповідно до даного Розпорядження КМУ на період до 2025 року було: «**скасовано заборону для жінок сержантського складу займати бойові посади у Збройних Силах України**»;
- прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях»;
- дозволено набір дівчат на навчання до військових та військово-морських ліцеїв;
- проведено ряд навчальних заходів для фахівців сектору безпеки і оборони, просвітницьких заходів для населення; продовжено фахову підготовку кадрів центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань порядку денного «Жінки, мир, безпека»;
- вдосконалено систему захисту жінок і дівчат, які постраждали від конфлікту (ідентифікація, надання допомоги, інформування про допомогу)»

були передбачені стратегічні цілі:

- «**участь жінок у прийнятті рішень,**
- **стійкість до безпекових викликів, в тому числі включаючи створення гедерно чутливої системи їх ідентифікації,**
- **постконфліктне відновлення і перехідне правосуддя,**
- **протидію насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом,**
- **інституційна спроможність виконавців Національного плану»**

- з 2016 року в Україні було розширено перелік військових спеціальностей для жінок.
- наказом Міністерства оборони України від 12 червня 2017 р. № 318 [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0810-17/conv#Text>] були внесені зміни до Тимчасового переліку штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу та дозволено призначати військовослужбовців-жінок на бойові військові посади, серед яких: командир бойової машини піхоти, далекомірник, механік-водій, навідник та оператор бойової машини, командир міномета, розвідник, стрілець-снайпер, старшина роти (батареї) та інші.
- у 2018 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях».
- Завдяки цим змінам жінкам стали доступні такі бойові професії у війську, як гранатометниця, снайперка, артилеристка та інші.
- Раніше жінки могли претендувати переважно на небойові професії – зв'язківець наприклад. На сьогодні жінки командують підрозділами, у тому числі і ті які виконують бойові завдання.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» (2018).

Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII...із змінами внесеними згідно із Законами № 4574-IX від 21.08.2025 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.385

Глава 1.

Стаття 1. Військовий обов'язок

Резервісти зобов'язані прибувати до військової частини, в якій вони проходять службу у військовому резерві, за викликом командира цієї військової частини.

11. Жінки, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і виявили бажання проходити базову військову службу, безпосередньо перед направленням для проходження базової військової служби за їх заявою (зверненням) беруться на військовий облік призовників. Після проходження базової військової служби звільнені з військової служби жінки за їх бажанням беруться на військовий облік військовозобов'язаних у порядку та строк, визначені частиною одинадцятою статті 26 цього Закону.

Жінки, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком і закінчили заклади професійної, фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, підлягають взяттю на військовий облік військовозобов'язаних.

Жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затверджену Міністерством оборони України, та придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, крім зазначених в абзаці другому цієї частини, беруться на військовий облік військовозобов'язаних за їх бажанням.

- ▣ **Стаття 1**
- ▣ **12. Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час у добровільному порядку.**
- ▣ **У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом).**
- ▣ **Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку**

див. ч. 12 ст. 1 Закону України
«Про військовий обов'язок і військову службу»
[<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>]

▣ **Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» (2018 р.)**

▣ **Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII**

▣ **Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII**

▣ **Стаття 10.**
▣ 4. Базова загальновійськова підготовка включається до навчальних планів закладів вищої освіти всіх форм власності як окрема навчальна дисципліна.

▣ Базова загальновійськова підготовка у закладах вищої освіти всіх форм власності проводиться з громадянами України чоловічої статі (жіночої статі - добровільно).

▣ **Стаття 5.**
▣ Направлення громадян України для проходження базової військової служби

▣ 1. Для проходження базової військової служби направляються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі (жіночої статі - добровільно), яким до дня відправлення на базову військову службу виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 25-річного віку

▣ **Стаття 26. Звільнення з військової служби**
▣ 3. Військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом осіб офіцерського складу, звільняються із служби на підставах: д) у зв'язку з настанням особливого періоду та небажанням продовжувати військову службу військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 18 років;

▣ **12. Військовослужбовці звільняються з військової служби через сімейні обставини або з інших поважних причин на таких підставах:**

▣ 1) у мирний час:

▣ військовослужбовці-жінки - у зв'язку з вагітністю;

▣ **військовослужбовці-жінки, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку;**

▣ утримання матір'ю (батьком) - військовослужбовцем, яка (який) не перебуває у шлюбі, дитини з інвалідністю, повнолітньої дочки, сина, якщо вона (він) є особою з інвалідністю I чи II групи;

▣ утримання матір'ю (батьком) - військовослужбовцем, яка (який) не перебуває у шлюбі, повнолітньої дочки, сина віком до 23 років, якщо вона (він) продовжує навчання (студенти, курсанти, слухачі (крім курсантів і слухачів військових навчальних закладів), стажисти закладу вищої освіти) і у зв'язку з цим потребує матеріальної допомоги матері (батька);

▣ укладення шлюбу військовослужбовцем з громадянкою (громадянином) України, іноземцем або особою без громадянства, що постійно проживає за межами України;

▣ хвороба військовослужбовця або члена його сім'ї, якщо така хвороба згідно з висновком лікарської або лікарсько-експертної комісії перешкоджає військовослужбовцю проходити службу в даній місцевості чи проживати в ній членові його сім'ї, у разі відсутності можливості переміщення (переведення) до іншої місцевості

▣ **12. Військовослужбовці звільняються з військової служби через сімейні обставини або з інших поважних причин на таких підставах:**

- ▣ 3) жінки та чоловіки, на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років, крім тих, які мають заборгованість із сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму платежів за три місяці;
- ▣ 4) жінки та чоловіки, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли особа самотійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі частини першої статті 135 Сімейного кодексу України;
- ▣ 5) жінки та чоловіки, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років;
- ▣ 6) жінки та чоловіки, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, які виховують дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, що підтверджується документом, виданим лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, але якій не встановлено інвалідність;
- ▣ 7) жінки та чоловіки, на утриманні яких перебуває повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи;

▣ **Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст.416. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>**

■ Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями:
Наказ Міністерства оборони України
11 жовтня 2021 року № 313

■ **Мобілізація жінок в Україні 2024**

■ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII...із змінами Згідно

■ з 12 статтею закону, **жінки-медики стають на облік в обов'язковому порядку.** Представниці професій, споріднених з військовими спеціальностями, можуть стати на облік за своїм бажанням.

■ **У воєнний час мобілізація жінок в Україні відбувається тільки на добровільній основі.**

■ Військовий **облік** для жінок обов'язковий для тих, хто здобуває **медичну освіту**:

- фізична терапія;
 - медична та психологічна реабілітація;
 - громадське здоров'я;
 - фізична реабілітація;
 - промислова фармацевтика;
 - фармацевтика;
 - санітарія та експертиза;
 - стоматологія;
 - медицина;
 - медсестринство;
 - технології медичної діагностики та лікування;
 - біомедична інженерія;
 - біотехнології та біоінженерія;
 - професіонали патології;
 - токсикологія;
 - фармакологія;
 - фізіології та епідеміологія.
- **При цьому взяття на облік жінок не означає, що їх мобілізують.** Генштаб має розуміти, скільки медиків перебуває в резерві.

ЖІНКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ*

62 062

7,3%

ВІД ЗАГАЛЬНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ЗСУ

43 479 5,3%

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦІ

18 583

ЦИВІЛЬНИЙ ПЕРСОНАЛ

ОФІЦЕРИ	6,6%	7709
СЕРЖАНТСЬКИЙ СКЛАД	6,6%	11732
СОЛДАТИ	4,4%	22704
КУРСАНТИ	18,1%	1334

В РАЙОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

>5000

НА КЕРІВНИХ ПОСАДАХ **5160**

ОТРИМАЛИ СТАТУС УБД **13487**

Т. Остащенко

В умовах широкомасштабної російської агресії рекордно збільшилася кількість жінок у Збройних силах України, перевищуючи 62 тисячі, у т.ч. військовослужбовиць – 43 тис. 479.

Станом на листопад 2023 року 13 тис. 487 жінкам-військовослужбовицям присвоєно статус учасниць бойових дій

у 2021 році вперше в історії Збройних Сил було присвоєно військове звання бригадного генерала медичної служби **Тетяні Миколаївні Остащенко** - командувачу Медичних сил Збройних Сил.

- ▣ **Стамбульська конвенція проти насильства до жінок і домашнього насильства**
- ▣ **(словосполучення «гендерне насильство»)**
- ▣ **Ратифікована у 2022 р.**

гендерне насильство – це насильство, яке стосується **чоловіків і жінок**, і жертвами якого в основному є жінки. **Насильство стосовно жінок** розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно **жінок за гендерною ознакою**, результатом яких є або може бути **фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода, страждання жінок**, у тому числі **погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі**, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті

Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України

від 07.12.2017 р

СТ.1: домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь

■ У 20-ту річницю Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544 затверджено **Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року**, який став другим національним планом впровадження цієї Резолюції

**Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня
2020 р. № 1517-р. URL:**

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1517-2020-%D1%80#Text>

▣ Уряд затвердив перелік індикаторів, у розрізі яких здійснюється збір даних для моніторингу гендерної рівності.

▣ Перелік індикаторів формувався протягом 2019-2020 років у рамках роботи міжвідомчої робочої групи з питань гармонізації національних показників гендерної рівності до міжнародних стандартів, до складу якої ввійшли представники органів державної влади, наукових установ, громадських та міжнародних організацій.

▣ Наразі перелік містить **226 індикаторів**,
▣ з яких **104 формуватимуться Держстатом**,
▣ решта – іншими органами державної влади та установами.

Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р

Стратегія розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 (цілі 5—11, 15—17), індикаторів, у розрізі яких здійснюється збір даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686 “Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку”, а також переліку індикаторів, у розрізі яких здійснюється збір даних для моніторингу гендерної рівності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1517 “Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності”

□ **Метою Стратегії є зменшення фактичної нерівності жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та забезпечення впровадження міжнародних та європейських стандартів рівності**

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ

МЕТА ТА РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ

МЕТОЮ СТРАТЕГІЇ Є ЗМЕНШЕННЯ **ФАКТИЧНОЇ НЕРІВНОСТІ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ВСІХ СФЕРАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ РІВНОСТІ**

РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ:

- застосування системного підходу до реалізації державної політики забезпечення гендерної рівності
- консолідація дій органів влади, громадянського суспільства та інших стейкхолдерів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ СПРІЯТИМЕ:

- поступу у виконанні міжнародних договорів України у сфері прав людини виконанню зобов'язань взятих у межах міжнародних ініціатив
- імплементації міжнародних стандартів забезпечення рівних прав та можливостей
- поліпшенню позицій України в міжнародних рейтингах гендерної рівності

У ЗВ'ЯЗКУ З ПОВНОМАСШТАБНОЮ ВІЙНОЮ, СТРАТЕГІЯ ПЕРЕДБАЧАЄ:

- інтеграцію гендерного підходу в процеси надання гуманітарної допомоги, післявоєнного відновлення та розвитку
- значущу участь жінок у процесах відновлення, зокрема на всіх рівнях прийняття рішень
- розбудову потенціалу державних службовців з питань інтеграції гендерного підходу до процесів відновлення

Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р

ЗМІНИ, що вносяться до Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 травня 2025 р. № 439-р

- **Стратегічна ціль 1.** Національний механізм забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків функціонує ефективно та має спроможність **підтримувати формування, впровадження, моніторинг та оцінювання політики гендерної рівності в різних сферах суспільного життя та на всіх рівнях**
- **Стратегічна ціль 2.** Жінки та чоловіки вільні від насильства, зокрема пов'язаного з **воєнними діями та збройними конфліктами**, мають рівний доступ до правосуддя та беруть **рівну участь у розбудові миру та постконфліктному відновленні**
- **Стратегічна ціль 2.** Жінки і чоловіки вільні від дискримінації та насильства за ознакою статі, мають рівний доступ до правосуддя

- **Стратегічна ціль 3.** Жінки та чоловіки користуються рівними правами та можливостями людського розвитку **у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту**
- **Стратегічна ціль 4.** Жінки та чоловіки беруть рівну участь у різних сферах економічної діяльності, **користуються результатами сталого економічного розвитку та мають рівний доступ до всіх видів економічних ресурсів**

ОПЕРАЦІЙНИЙ ПЛАН заходів з реалізації у 2025—2027 роках Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 травня 2025 р. № 439-р

Стратегічна ціль 2: Жінки і чоловіки вільні від дискримінації та насильства за ознакою статі, мають рівний доступ до правосуддя

Забезпечення правового та соціального захисту постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України

частка постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, які отримали комплексну допомогу та соціальні послуги, **ВІДСОТКІВ**

2025	2026	2027
50	80	100

- проведення аналізу та картографування мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від сексуального насильства, зокрема пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України
- розроблення нормативно-правових актів, необхідних для реалізації Закону України **“Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій”**